

بسم الله الرحمن الرحيم

حقوق ضابطان دادگستری

بررسی تحلیلی وظایف و اختیارات
ضابطان دادگستری در فرآیند دادرسی کیفری

www.ketab.ir

تألیف:

محمد موسوی مقدم
وکیل پایه یک دادگستری

سرشناسه	: موسوی مقدم، محمد، ۱۳۵۱ -
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق ضابطان دادگستری: بررسی تحلیلی وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری در فرایند دادرسی کیفری / تألیف محمد موسوی مقدم.
مشخصات نشر	: قم: حقوق امروز، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: ضابطان دادگستری - ایران - شرح وظایف
موضوع	: ضابطان دادگستری - قوانین و مقررات - ایران
رده بندی کنگره	: ۱۶۲۴۲ (H.M) ج ۸ ص ۷ ۱۳۹۱
رده بندی دیویی	: ۳۷۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۰۱۲۸۷۵

حقوق ضابطان دادگستری

تألیف: محمد موسوی مقدم

طرح جلد و صفحه آرای: یوسف نجفی فرد چاپ و صحافی: واصل

چاپ اول - ۱۳۹۱ تیراژ: ۱۰۰۰

شابک: ۹۳۲۵۲-۵-۲ - ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۸ قیمت: ۵۵۰۰۰ ریال

انتشارات حقوق امروز:

قم - میدان مطهری - ابتدای خیابان اراک - پلاک ۱۹ - طبقه دوم - تلفن ۰۲۵۱۶۷۰۰۹۰۰
کرج - بلوار ملا صدرا - نش میدان نبوت - ساختمان هیراد - واحد ۲۰۱ - تلفن ۰۲۶۳۲۵۵۸۹۵۱

www.todaylaw.ir Email: todaylaw۸۳@yahoo.com

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

فهرست

فصل اول - کلیات	۱۱
گفتار اول - علل و مبانی پیدایش ضابطان دادگستری	۱۱
گفتار دوم - تعریف ضابط دادگستری	۱۳
گفتار سوم - انواع ضابطان دادگستری	۱۷
مبحث اول - ضابطان عام	۲۰
مبحث دوم - ضابطان خاص	۲۵
نثار چهارم - ریاست و نظارت بر ضابطان دادگستری	۳۱
فصل دوم - وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری	۳۵
گفتار اول - وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری در مرحله کشف جرم	۳۵
گفتار دوم - وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری در مرحله تعقیب دعوای عمومی	۴۱
مبحث اول - مقیم تعقیب کننده	۴۲
اول - تعقیب متهم توسط باردار	۴۳
دوم - تعقیب متهم در دادگاه عمومی بخش	۴۴
سوم - جرایم موضوع تبصره ۲ ماده ۳ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب	۴۴
چهارم - تعقیب متهم توسط ضابطان دادگستری	۴۶
پنجم - جرایم منافی عفت	۴۷
ششم - وجود موانع تعقیب دعوای عمومی	۴۸
مبحث دوم - اختیارات مقام تعقیب کننده	۴۸
اول - شرایط قانونی شروع به تعقیب	۴۹
۱ - شکایت شاکی	۴۹
۲ - اعلام و اخبار ضابطین دادگستری یا اشخاصی که از قولشان اطمینان حاصل شود	۵۲
۱-۲ - اعلام و اخبار ضابطین دادگستری	۵۲
۲-۲ - اعلام و اخبار اشخاصی که از قولشان اطمینان حاصل شود	۵۴
۳ - جرایم مشهود در صورتی که قاضی ناظر وقوع آن باشد	۵۷
۴ - اظهار و اقرار متهم	۵۷
دوم - شرط تکمیلی شروع به تعقیب	۵۸
مبحث سوم - چه کسی را می توان تعقیب کرد؟	۵۹
الف - اصل قانونی بودن جرم	۵۹
ب - اصل برائت	۶۱
ج - موانع تعقیب دعوای عمومی	۶۲

۶۳.....	۱- موانع موقتی تعقیب دعوای عمومی
۶۳.....	اول- ضرورت شکایت شاکی
۶۳.....	دوم- مصونیت پارلمانی
۶۵.....	سوم- مصونیت سیاسی
۶۶.....	چهارم- مصونیت قضایی
۶۷.....	۲- موانع دائمی تعقیب دعوای عمومی
۶۷.....	اول- جنون متهم
۶۸.....	دوم- مرور زمان
۶۸.....	۱- مرور زمان شکایت
۶۹.....	۲- مرور زمان تعقیب
۷۰.....	۳- مرور زمان محازات
۷۱.....	سوم- فوت متهم
۷۱.....	۱- فوت متهم قبل از شروع تعقیب
۷۱.....	۲- فوت متهم در جریان تعقیب و رسیدگی
۷۱.....	۳- فوت محکوم علیه پس از ابرار حکم
۷۲.....	چهارم- عفو
۷۲.....	پنجم- اعتبار امر مختومه کیفری
۷۳.....	۱- وحدت اصحاب دعوا
۷۳.....	۲- وحدت موضوع
۷۴.....	۳- وحدت سبب
۷۴.....	ششم- نسخ قانون جزا
۷۵.....	د- صلاحیت
۷۷.....	مبحث چهارم - وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری در جرایم غیر مشهود
۷۸.....	۱- وقتی وقوع جرم محرز است
۷۸.....	۲- وقتی وقوع جرم مشکوک است
۸۰.....	مبحث پنجم - وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری در جرایم مشهود
۸۰.....	۱- حفظ آلات، ادوات، آثار، علائم و دلایل جرم
۸۱.....	۱-۱- حضور در محل وقوع جرم
۸۲.....	۲-۱- بررسی محل وقوع جرم
۸۴.....	۳-۱- بازرسی و تفتیش اماکن
۸۷.....	۴-۱- ضبط آلات و ادوات جرم

۹۴.....	۲- جلوگیری از فرار متهم
۹۶.....	۳- انجام بازجویی مقدماتی
۹۸.....	۱-۳- بازجویی از شاکی
۱۰۳.....	۲-۳- بازجویی از متهم
۱۰۵.....	۳-۳- بازجویی و حقوق شهروندان
۱۰۶.....	۱-۳-۳- حق سکوت
۱۱۰.....	۲-۳-۳- منع شکنجه
۱۱۳.....	۳-۳-۳- حق داشتن وکیل
۱۲۱.....	۳-۴- حق بهره مندی از شیوه های علمی و فنی تحقیق و بازجویی
۱۲۴.....	۴- شرایط بازجویی
۱۲۴.....	۱-۴- محل بازجویی
۱۲۵.....	۲-۴- رفتار بازجو
۱۲۵.....	۳-۴- پرسش
۱۲۵.....	۴-۴- پاسخ ها
۱۲۶.....	گفتار سوم- بازداشت متهم
۱۲۸.....	گفتار چهارم- اجرای دستور مقام قضایی
۱۳۰.....	اول- احضار
۱۳۱.....	۱- احضار متهم
۱۳۱.....	۱-۱- چگونگی احضار
۱۳۱.....	۱-۱-۲- احضار متهم حاضر
۱۳۱.....	۱-۱-۲-۱- کتبی بودن احضار
۱۳۲.....	۱-۱-۲-۲- محتوای احضار نامه
۱۳۶.....	۱-۲- احضار متهم غایب
۱۳۷.....	۲- احضار شاهد
۱۳۹.....	۳- احضار شاکی
۱۴۰.....	دوم- جلب
۱۴۰.....	۱- جلب متهم
۱۴۷.....	۲- جلب شاهد
۱۴۷.....	۳- جلب برای حضور در معاینه و تحقیق محلی
۱۴۸.....	۴- جلب اهل خبره
۱۴۸.....	گفتار پنجم- تحقیق و معاینه محلی
۱۵۲.....	گفتار ششم- اجرای احکام

گفتار هفتم - ابلاغ اوراق قضایی	۱۵۴
اول - ابلاغ واقعی	۱۵۵
دوم - ابلاغ قانونی	۱۵۵
الف) ابلاغ اوراق قضایی به خادمین یا بستگان مخاطب و قبول اوراق توسط آنها ...	۱۵۵
ب) استتکاف خادمین و بستگان مخاطب از قبول اوراق	۱۵۶
ج) ابلاغ به نشانی اعلام شده از طریق الصاق به محل	۱۵۷
د - ابلاغ از طریق نشر آگهی	۱۵۷
ه - مقررات مختلف در مورد ابلاغ	۱۵۷
مبحث ششم - اجرای احکام	۱۵۹
۱ - مجازات های سالب حیات	۱۶۰
۲ - حکم قصاص نفس	۱۶۱
۳ - حاکم	۱۶۲
۴ - حد صلب	۱۶۳
۵ - شلاق	۱۶۳
مبحث ششم - گزارش	۱۶۴
اول: نحوه تنظیم گزارش	۱۶۴
۱ - مخاطب	۱۶۴
۲ - شماره و تاریخ	۱۶۵
۳ - پیوست	۱۶۵
۴ - موضوع	۱۶۵
۵ - عطف و پیرو	۱۶۵
۶ - مشخصات تنظیم کننده گزارش	۱۶۶
۷ - امضا	۱۶۶
۸ - سایر مطالب	۱۶۶
دوم - اعتبار گزارش ضابطان	۱۶۷
فصل سوم - مسئولیت های ضابطان دادگستری	۱۶۹
گفتار اول - تعریف و انواع مسئولیت های ضابطان دادگستری	۱۶۹
مبحث اول - مسئولیت کیفری ضابطان دادگستری	۱۶۹
۱ - تخلف از اجرای دستور مقام قضایی	۱۷۰
۲ - جلوگیری از اجرای احکام قضایی	۱۷۷
۳ - سلب آزادی و محرومیت از حقوق	۱۷۷

۱۷۸	۴- عدم استماع شکایت
۱۷۸	۵- بازداشت نمودن افراد بدون برگ بازداشت
۱۷۹	۶- خودداری از انجام وظایف قانونی
۱۷۹	۷- دخالت در امر قضایی
۱۸۰	۸- شکنجه
۱۸۰	۹- تخلف در اجرای حکم
۱۸۱	۱۰- ورود غیر قانونی به منزل دیگری
۱۸۱	۱۱- تسلط بر مال دیگری
۱۸۲	۱۲- افشای محمولات پستی و مخابراتی
۱۸۲	۱۳- بازداشت
۱۸۳	۱۴- اخذ وجه یا مال برخلاف قانون
۱۸۳	۱۵- اظهار نظر یا اقدام برخلاف حق
۱۸۴	۱۶- مسامحه و اهمال در انجام وظیفه منجر به فرار متهم یا زندانی
۱۸۴	۱۷- مساعدت یا تسهیل در فرار زندانی یا فرد بازداشت شده
۱۸۶	۱۸- مسامحه و اهمال در استیفاء
۱۸۶	۱۹- مساعدت در فرار متهم یا معرّم زندانی با دادن اسلحه به وی
۱۸۶	۲۰- جعل در تحریر نوشته ها و اقرار جلوه دادن آنچه که اقرار به آن نشده است
۱۸۷	۲۱- صدور تصدیق نامه خلاف قانون
۱۸۷	مبحث دوم- مسئولیت اداری ضابطان دادگستری
۱۸۸	مبحث سوم - مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری
۱۸۹	گفتار دوم- حمایت از ضابطان دادگستری
۱۸۹	اول- تمرد در برابر ضابطان دادگستری
۱۹۰	دوم- دفاع مشروع در برابر ضابطان دادگستری
۱۹۱	منابع

مقدمه

ضابطان دادگستری مأمورانی هستند که در کنار مقامات قضایی، آنان را از طریق تلاش برای کشف جرم، حفظ آثار و دلایل جرم، جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم، بازجویی مقدماتی، ابلاغ اوراق قضایی و اجرای تصمیمات و احکام قضایی در دستیابی به عدالت یاری می‌رسانند. بررسی جنبه‌های حقوقی حقوق و تکالیف ضابطان دادگستری بیشتر در کتب آیین دادرسی کیفری صورت گرفته است؛ اما احساس نیاز به بررسی دقیق‌تر جایگاه و نقش این مأموران در فرآیند دادرسی کیفری، نگارش کتبی چند را موجب شده است. ضمن ارج نهادن به ارزش علمی این آثار، که بی‌شک در تالیف این کتاب نیز مورد توجه بوده‌اند، در پی طراحی درس «ضابطین قضایی» در دانشگاه علمی-کاربری، با رویکردی متفاوت، این امور کیفری و ضابطین قضایی» در دانشگاه علمی-کاربری، با رویکردی متفاوت، این کتاب به عنوان منبع درسی و بر اساس سرفصل‌های دروس رشته‌های مذکور و به‌ویژه برای استفاده در ارزش‌های ضمن خدمت ضابطان دادگستری نگارش یافته است. ارائه نظرات جدید در باب حقوق و تکالیف ضابطان دادگستری در این کتاب، هرچند ممکن است انتقاداتی را برانگیزد؛ اما علماً مؤلف از شنیدن نظرات مخالف مبتنی بر استدلال حقوقی، بس‌مسرور خواهد شد. در این کتاب سعی شده است تا مطالب مفید و کاربردی آیین دادرسی کیفری مرتبط با وظایف ضابطان دادگستری با گستره‌ای بیش از وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری و به صورت تحلیلی و همراه با استدلال‌های حقوقی، آورده شود، و به همین دلیل برای اولین بار عبارت «حقوق ضابطان دادگستری» برای عنوان کتاب انتخاب شده است. به این امید که ضابطان دادگستری را که اعمال دارای ماهیت حقوقی را به طور روزمره انجام می‌دهند، نسبت به مبانی حقوقی اعمال خود، آگاهی کامل یابند. با توجه به مشکلات بسیار زیادی که اکنون مراجع قضایی در ارتباط با ضابطان دادگستری در فرآیند دادرسی کیفری دارند، اصرار بسیاری از قضات محترم بر احیا و ایجاد سازمان پلیس قضایی که وابسته به قوه قضائیه باشد، را موجب شده است، اما اینجانب با این نظر کاملاً مخالف بوده و عقیده دارم بسیاری از مشکلات موجود که البته مهم و موثر در فرآیند دادرسی و در نتیجه حقوق افراد هستند ناشی از نبود شناخت کامل از جایگاه ضابط و مقام قضایی است. بدیهی است با ایجاد درک درست از این جایگاه‌ها و ایجاد ساز و کار مناسب برای حفظ ارتباطی را که قانون بین ضابط و مقام قضایی ایجاد کرده است، می‌توان بسیاری از این مشکلات را از بین برد. هرگاه از یک‌سو ضابط باور داشته باشد که مقام قضایی، صرف‌نظر از جایگاهی که در شرع و قانون دارد، در وظایفی که این مأموران به

عنوان ضابط برعهده دارند، برآنان ریاست دارند، آن هم رئیسی که آن چنان ریاستی بر آنان دارند که عدم اجرا و حتی تاخیر در اجرای همه دستورات آنان از سوی ضابطان، جرم بوده و موجب تعقیب کیفری آنان خواهد شد و از سوی دیگر قضات نیز با احترام به جایگاه ضابطان، آنان را همکار موثر خود در فرآیند دادرسی کیفری، که هدف آن احقاق حقوق عامه است، بدانند مشکلات موجود مسلماً کمتر خواهد شد.

بی تردید برای دستیابی به دادرسی منصفانه اصل استقلال نهادهای دادرسی کیفری باید رعایت شود و برای دستیابی به این هدف لازم است، کشف جرم توسط ضابطان دادگستری انجام شود و در سازمان پلیس - نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران - واحدهای پلیس شهری از پلیس قضایی منفک شوند و نیروهای شاغل در بخش پلیس قضایی کاملاً به علم و مهارت‌های لازم مجهز شوند. تنها آن گاه است که می‌توان امیدوار بود ضابطان دادگستری بتوانند در جریان دادرسی کیفری اثر مثبتی داشته باشند. این در حالی است که اگر دادپلیس قضایی وابسته به قوه قضاییه، می‌تواند با جمع نمودن اختیار کشف جرم، تعقیب متهمان، تحقیق، رسیدگی و صدور حکم و اجرای آن در یک نهاد، تهدیدی جدی برای حقوق آزادی‌های عمومی شهروندان باشد. واگذاری اختیار کشف جرم به دادسرا - در حالی که اساساً و ماهیتاً امری پلیسی است نه قضایی - و تحت نظارت قاضی قراردادن کلیه اقدامات ضابطان و عدم شناسایی استقلال برای نهادی که عملاً راساً مبادرت به کشف جرم می‌کند، آثار زیانکار زیادی را برای جامعه و به ویژه متهمان در پی دارد.

اینجانب در طول سال‌ها اشتغال به قضاوت از نزدیک شاهد از حال گذشته‌گی ضابطانی بودم که بدون در اختیار داشتن حداقل امکانات لازم، ارج نهادن به جایگاه آنان و توجه به ضرورت فراهم آوری امکان دانش افزایی، با دقت و مهارت بسیار برای احقاق حقوق عامه دلسوزانه تلاش می‌کردند. با آرزوی توفیق برای همه کسانی که دستیابی بیش از پیش به عدالت را تسهیل می‌نمایند.

محمد موسوی مقدم

قاضی سابق دادگستری، وکیل پایه یک دادگستری

۰۹۱۳۳۴۰۱۱۸۲ - ۰۲۶۳۲۵۵۸۹۵۱

mosavimoghadam@yahoo.com